

NYERE TID

Herzog Adolfs Urteilsbuch – Schleswigsches Rechtsleben um die Mitte des 16. Jahrhunderts, hrsg. von WOLFGANG PRANGE. Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Band 87. Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1985, 200 s.

I den seneste menneskealder har vi fået udgivet talrige dombøger fra alle tænkelige instanser. Men for Sønderjyllands vedkommende har vi til nu været henvist til C. L. E. Stemanns vigtige værk fra 1855. Her udsendes nu en vigtig kilde, der undtagelsesvis blev oversat af Stemann, og som indledningen fastslår, var det netop Stemanns indsamling af retskilder, der førte til, at materialet 1867 kunne kasseres. Og medens vi fortsat venter på udgivelsen af de Hansborgske domme, er denne udgave af hertug Adolfs domme følgelig des mere velkommen. I mønstergyldig form udsendes en protokol med 143 domme fra 1544 til 1552 samt endnu 61 retssager fra 1570, hvortil et appendix bringer 27 diverse sager hentet viden om (bl.a. fra Rigsarkivet) fra årene 1538 til 1580.

Også rent geografisk er sagerne højst ujævnt fordelt, idet flertallet er fra Gottorp amt, mens relativt få er fra Åbenrå og Ejdersted. I hovedsagen er retskilden »Landrecht«, vel nærmest sædvanen, der dog oftest bygger på den sjældent direkte citerede Jyske Lov (»Dänisches Recht« eller »Lowbuch«). Ja det frisiske Hattstedter Harde fik 1546 ligefrem hertugelig tilladelse til fremtidigt at bruge »dennisch low und recht«. Dertil kom naturligvis stadsprivilegier og fyrstelige forordninger, som Frederik I's eller Christian III's indtil 1544; men hvor retsgrundlaget var usikkert, som f.eks. vedrørende kirkevejsfred efter reformationen, kunne effektivt henvises til Christian III's reces af 1547.

Med sin fyldige introduktion og ikke mindst bibliografiske noter er dette materiale nu alment tilgængeligt med gode registre, såvel navne- som de altid så vanskelige sagregistre.

Troels Dahlerup

ALLAN TØNNESEN: Helsingørs udenlandske borgere og indbyggere ca. 1550–1600. Byhistoriske Skrifter, bd. 3. Udg. af Dansk Komité for Byhistorie. Ringe, Forlaget Misteltenen I/S, 1985. 163 s. Ill. 175 kr.

Vidste man ikke bedre, kunne man godt få den tanke, at Allan Tønnesen havde hentet inspiration til bogens emne i den aktuelle flygtninge- og indvandrerdebat. Det er imidlertid ikke tilfældet. Bogen er en bearbejdelse af hans specialeafhandling med næsten samme titel fra 1967. Problemstillingen bærer da heller ikke det ringeste præg af de senere års skærpede debat på dette ømtålelige område. Den består derimod i en stillingtagen til visse ældre forskningsresultater om det udenlandske element i Helsingørs befolkning (P. V. Jacobsen, M. Mackeprang, Hugo Matthiessen og Gunnar Olsen). Desuden ønsker han »generelt at uddybe kendskabet til disse udenlandske befolkningsgrupper« (s. 11) – unægtelig en noget diffus afgrænsning af bogens emne.

Undersøgelsen bygger på en omfattende identifikation af byens udenlandske indbyggere i det bevarede tingbogs- og regnskabsmateriale, herunder især

skattemandtalslisterne. På dette grundlag er det lykkedes at opstille samlede oversigter over byens udenlandske indbyggere 1556–1599, fordelt på nationaliteter. Ved sammenligning med skattemandtallene kan forf. desuden danne sig et indtryk af indvandrerens økonomiske status. Resultaterne er samlet i tabelform s. 73–80. De viser, at nederlænderne fra slutningen af 1560'erne blev den talrigeste og også den rigeste gruppe, mens skotter og englændere tabte terræn. Det samlede udenlandske indslag i Helsingørs befolkning voksede støt fra omkring 15% i 1556 til 31% i 1599. Denne gruppe betalte i 1550'erne henved en trediedel af byens skat, og denne andel voksede til henved halvdelen ved århundredets udgang. Taget under ét synes udlændingene i sundtoldbyen da at have klaret sig godt økonomisk – om skattebetalingen da ellers kan tages som direkte mål for økonomisk stilling. Undersøgelsen afsluttes med en nationalitetsvis opstillet alfabetisk fortegnelse over byens skattebetalende udlændinge.

Resultaterne er således interessante nok – når man ellers får kæmpet sig igennem bogen. Trods et rigt og smukt illustrationsmateriale er den nemlig usædvanlig tung læsning, spækket som den er med endeløse citater fra tingbøgerne på 1500-tals dansk. Teksten er direkte læserfjendsk – og det er synd, når der ellers er ofret så meget på udstyret. Bogen er desværre en afskrækkende illustration af farerne ved en næsten ubearbejdet offentliggørelse af studenterspecialer i bogform. Disses særlige sprog og jargon gør dem kun sjældent egnede som læsning for bredere kredse.

I dette tilfælde er det færdige resultat hverken blevet fugl eller fisk. Det er ikke blevet en moderne videnskabelig undersøgelse af emnet. Dertil er bogen for teoriløs, begrebsafklaringen for mangelfuld, kildeundersøgelsen for overfladisk og litteraturgrundlaget for forældet – moderne byhistorisk og demografisk forskning er således gået sporløst hen over værket. Det er heller ikke blevet en populær fremstilling, beregnet for en bred læserskare. Det forbyder den ualmindelig tunge sprogdragt og den skematiske disposition.

Allan Tønnesen har i afhandlingen fremlagt ganske meget interessant stof om Helsingørs udlændinge. Men det er desværre sket i en så ureflekteret og altmodisch form, at man kunne fristes til at bede ham udnytte sin betydelige viden om emnet til at skrive en ny bog, som bedre lever op til nutidige krav til historiske undersøgelser og deres publicering.

Knud J. V. Jespersen

BENGT ANKARLOO: *Trolldomsprocesserne i Sverige*. Andra uppl. med efterskrift. Rättshistoriskt Bibliotek bd. XXXVI. Lund, 1984. 361 s.

Det første oplag af denne bog udkom i 1971, men da den kun blev udgivet på svensk, har dette udelukket den fra at blive inkluderet i internationale forskningsoversigter som et af de banebrydende værker inden for den moderne heksetrosforskning. Da det andet oplag også er på svensk, vil dette forhold ikke blive ændret.

Der er tale om et uændret optryk af første oplag med en seks siders efterskrift, der kort gennemgår den internationale heksetrosforskning siden 1971. En sammenfatning af værkets resultater findes i HT bd. 81, s. 414; dertil skal anføres, at den afgørende forskel mellem dansk og svensk trolldom var, at Danmark